

Hipokratova karakterologija - most između istoka i zapada

Muzur, Amir

Source / Izvornik: **Acta Facultatis Medicae Fluminensis, 1997, 22, 1 - 5**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:184:125443>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-23**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Medicine - FMRI Repository](#)

UDK: 93(38):61(540)
Acta Fac med Flum 1997;22(1):1-5

AMIR MUZUR **HIPOKRATOVA KARAKTEROLOGIJA-
MOST IZMEĐU ISTOKA I ZAPADA**

Amir Muzur, MD, MA
Put za Plahuti (ex Vrutki) 21
51410 Opatija
Croatia

ESEJ

Ključne riječi:

Hipokrat, ayurvedska medicina,
povijest medicine, antička.

Prihvaćeno: 1997-02-11

SAŽETAK Hipokrat nije osoba već pojava. Unatoč mnogim zabludama smatran je osnivačem širokog raspona medicinskih disciplina, ali prije svega skretničarem antičkih viračarskih bajanja i sumnjive empirije prema liječenju kao znanosti koja podliježe kritici i stabilnim zakonitostima. Ovaj esej bavi se osobito Hipokratovim učenjem o tjelesnim sokovima, njihovoj dinamici i transformacijama te vrstama karaktera koji se na toj doktrini temelje (flegmatik, sangvinik, kolerik, melankolik). Te ideje mogu se promatrati kao paralele tradicionalnih indijskih ayur-vedskih tumačenja i razlikovanja triju tipova ličnosti (kapha, vata, pitta), što pokazuje da su Istok i Zapad, međusobno se ignorirajući, još jednom bili na istom putu.

O Hipokratu sine ira et studio

Locirati Hipokrata u vremenu i prostoru znači uhvatiti se u koštac s paučinom legendi duhovitog grčkog genija kojemu su himne pjevali toliki već stihoklepci od antičkog Rima do klasicizma i romantizma s kulminacijom u shizofrenika Hölderlina. Kao i Homer, Hipokrat pleše uvijek tu negdje, na granici realnosti i fantazije i stvar je više našeg izbora nego prostih fakata hoćemo li ga slaviti kao pametnog starijeg kolegu ili Heraklova i Eskulapova potomka koji je dobijao naloge u snu¹ i olimpsku figuru othranjenu na nektaru i ambroziji.

Hipokratova stručna kvalifikacija nije manje složena od njegove egzistencijalne. Od fantastičnih shvaćanja mozga kao žlijezde za hlađenje krvi pa nadalje, on je robovao temeljnim principima svoga okružja i empirijskim dubioznim zaključcima. Vjerovao je u nekakvu teoriju o korisnosti znojenja trećeg, petog, sedmog itd. dana, tezu da uz slabljenje desne dojke trudnica pobacuje muškog blizanca a slabljenjem lijeve ženskog,² da bi doznao je li fertilna palio je pod pokrivenom ženom "miomiris,"² za pojavu izmetina s pjenom u vrijeme proljeva mislio da ukazuju na izlazak tekućine iz glave,² pojavu hemoroida ocjenjivao korisnom kod melan-

količnih bolesnika², a kihanje tumačio kao posljedicu pregrijavanja mozga.²

Pa i u tom ričetu antičkih i predantičkih vraćanja i egzorcizama, Hipokrat se ovdje-ondje ipak otima vremenu iz kojeg je ponikao, nadvija se kao svjetionik nad, za njega odveć polagani, dotok medicinskih spoznaja i anticipira u naglenoj budućnosti obrise jedne egzaktne znanosti. Dovoljno je sjetiti se samo pametnog razlikovanja infektivnih od neinfektivnih bolesti (*Bolestima uzrok može biti ili u zraku ili u poremećenom režimu tjelesnih tetućina. Ako istodobno oboljevaju stari i mladi, oni koji piju vino i koji piju vodu, oni koji jedu ječmenu kašu i oni koji jedu kruh, oni koji vježbaju mnogo i koji vježbaju malo, onda uzrok ne može biti u individualnom režimu već u zraku.*)³, genijalne definicije osteoporoze (*Žena ne boluje od kostobolje ako joj ne prestane menstruacija.*)² koja sadrži u sebi svu filozofiju estrogenskog režima, njegovih ideja o dijagnostici pleuralnog izljeva drmanjem pacijenta uz osluškivanje grudnog koša,² koji logikom ne zaostaju za hipselofonijom Opatijca Antuna Grgurine i Auenbruggerovom perkusijom koju mi i danas prakticiramo. Radi se o anticipacijama "teškim" dvije tisuće godina, dakle, per comparisonem, ideji o atomskom oružju u eri dominacije bodeža.

Hipokrat, naravno, zablude ima zahvaliti svome dobu, a ingeniozne fuge svom temperamentu. Niknuo je kao treći u lozi eskulapskih travara i bajara, učio je kod Gorgije i Demokrita i, kao svaki dobar zanatlija, proputovao poznatim svijetom od Abdere do Egipta, od Libije do Male Azije. Miran život poštivanja tradicija, međutim, nije zanimao Hipokratov duh. Uništivši spise knidskih šarlatana, on se uvrstio u vertikalnu skretničara medicinskih znanosti koji su, kao Paracelzo, spaljivali na sjajnim spise majmunskog obducenta Galena. Čitava ta hipokratska životna priča razmata se na širokoj livadi od 1. godine 80. olimpijade, što će našem brojenju značiti 460. prije rođenja Krista, pa do 377. godine, zahvaćajući peloponeske ratove i njihovu kronologiju iz pera Tukidida, Sokratovo atensko ulično naukovanje, zborove Sofoklovih tragičnih Antigona, Edipa i Ajanta, Euripidovih Andromaha, Helena i Ifigenija, rojeve Aristofanovih veselih žaba, ptica i osa, Periklovu eru atenskog preporoda, Fidijinu plastiku. U svom vremenu Hipokrat je mogao vidjeti gotovo sve što je u Grčkoj ikada vrijedilo (nevjerojatno koliko malo znamo o istodobnim događanjima izvan Grčke: tek da u Meksiku izumiru nekakvi Olmeci, da se u Kini vodi rat sitnih aristokratskih država, da se Rimljani šire nauštrb Etruščana, da Perzijanci stoje na Indu - i to je sve). Već za života Hipokrat je stekao internacionalnu slavu: u Makedoniji je izliječio kralja, u

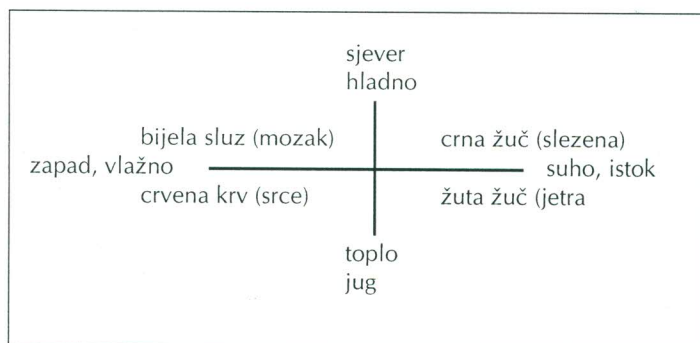
Abderi Demokrita, u Perziju i Iliriju mu se nije dalo zbog infektoloških ili političkih razloga. A, bez obzira koja je postavka o vremenu njegove smrti točna, bogami se i našivio.

Osnove humoralne teorije

Opterećeni idealima simetrije i harmonije kao *conditiones sine quis non*, antikni su mislioci sve procese u tijelu i izvan njega svodili na banalne odnose među brojevima: pitagorejački kozmos na deset planeta, empedoklovsku prirodu na četiri elementa a zdravlje na četiri soka. Čitava ta filozofska kozmogonija imala je postupan put, i kao što je Empedoklo na hrpicu od Talesove vode, Anaksimenaova zraka i Heraklitove vatre dodao zemlju, tako je po svoj prilici i Hipokrat, možda baš po uzoru na taj savršeni prirodni tetragonum (Empedoklo i Hipokrat su suvremenici), komponirao svoju kvadrigu tjelesnih tekućina (phlegm, blood, yellow bile, black bile; pituite, sang, bile jaunes, bile noir; Schleim, Blut, gelbe Galle, schwarze Galle; sluz, krv, zuta zuc, crna zuc) unapređujući ideju svog učitelja Herodika iz Knida koji je lansirao teoriju o dva soka (slatko i gorko) o kojima ovisi harmonija zdravlja.¹ (Po nekima, Hipokrat je kombinirao doktrinu Alkmeona Krotonskog s Pitagorinom teorijom o ravnoteži nejednakih elemenata i oponirajućih količina.)³

Sklad, u Hipokrata znan kao eukrazija, zapravo je fino balansiranje makro- i mikro-kozmičkih svojstava, predstavljenih shemom.⁴ (Slika 1.).

Krv ima sjedište u srcu i struji venama dok arterijama putuje zrak, sluz je u moždanim šupljinama i istječe kroz nos (nas to asocira na *liquor cerebrospinalis*), žuta žuč obitava u jetri i žučnom mjehuru i istječe u crijevo (sasvim na razini današnjih poimanja), crna pak žuč se nakuplja u slezeni (moglo bi se povezati s hemoglobinom iz raspadnutih eritrocita).⁴ Dakako, s tragovima inteligentnih opservacija miješaju se kolone opasnih nebuloza, koje naglu uzetost jezika ili dijelova tijela interpretiraju kao posljedicu melankolije,² tvrde da *kad je flegma smještena između ošita i trbuha te uzrokuje bol budući da nema mogućnosti ulaza ni u jednu od dvije šupljine, bolest se ukloni nakon što flegma kroz vene biva odvedena u mjehur*² itd. Obećavajuća analogija crne žuči i hemoglobina gurnuta je u vodu bajalicom *Sirove su izlučevine plod crne žuči. Što su obilnije izlučevine, obilnija je i žuč; ako je manje izlučevina, manje je i žuči.*² Ako Hipokrat pod "sluzi" misli na likvor, ascites i slične filtrate plazme, onda vijest da *na bijelu flegmu nailazi vodena bolest*² i ne izgleda tako besmislenom. Ima tu i stvari s kojima se internisti nikako ne bi složili: *Smrtan je znak kad crna žuč u početku neke bolesti*

Slika 1. Figure 1

izlazi na gornji ili donji dio tijela.² Tu bi se mogla forsirati veza s pojavama znanim kao *miserere* i *melena*, kad ne bi bilo demantirajućeg neinteligentnog aforizma: *Loš je znak kad bilo kakva krv ističe na gornji dio tijela. Ako pak ističe s donje strane, predstavlja dobar znak, jednako kao i crna stolica*² (danasnji se kliničari ne vesele toliko tim "povoljnim znacima").

Začetak bolesti je u diskraziji tekućina.⁵ I tu mogu iskrnuti, jasno, problemi najrazličitijeg tipa koji se onda tumače mutnim forsiranim kombiniranjem iskustva i humoralističkih principa. *Ako se prilikom oboljenja od išijasa isti širi ili smanjuje, dolazi do stvaranja sluzi*² za epileptičare (*la maladie sacrée*) se pak kaže da je njihov mozak slabo čišćen pa su oni stoga podložni nekakvom strujanju flegme koji onda okida ataku,⁵ što se ne događa nikad kolericima.⁵ Dodamo li k tome haruspičke igre oko uvećavanja sluzi zimi (jer je najhladnija), dominacije žute žuči ljeti, crne žuči u jesen i krvi u proljeće (što je Hipokrat dokazivao sadržajem povraćanja u dotičnim sezonama), konfuznom doktrinom da *kad se jedan od četiri principa izdvoji i prestane se pokoravati zakonitostima, nije bolešću zahvaćeno samo mjesto koje je on napustio, već i ono gdje se on izlio se zaključuje i uzrokuje bol*,⁵ onda dolazimo do ispravnog zaključka da su to najslabije partije čitavog Corpusa u kojima i škola s Kosa i njen rodonačelnik gube na cijeni.

Za dijagnostikom je kaskala i terapija. Kako je dobra kondicija pacijenta bila uslovljena ravnotežom četiriju elemenata, Hipokratove su metode liječenja (ako se za ponovnu uspostavu eukrazije nije pobrinula priroda čovjeka sama) bile usmjerene prema odstranjivanju suviška tekućina odnosno supstituciji njihovog manjka: puštalo se krv, stimuliralo mokrenje, defekacija, znojenje i povraćanje, propisivala dijeta i davali napici, poticalo probavljanje, varenje (*pepsis, coctio, Dauung, Kochung*).⁶ Principi liječenja nisu zaboravljali ni na temeljna svojstva tekućina pa su tako, na primjer, bolesti crne žuči koja je smatrana "suhom" i "hlad-

nom", liječene "vrućim" i "vlažnim" sredstvima⁷ itd. Ne treba posebno naglašavati da, izuzev kod nekih slučajnosti i intoksikacija, ova hipokratska kuhinja nije mogla izliječiti nikoga tko ne bi ozdravio i bez nje.

Indijske paralele

Mi sve znamo, a oni ništa ne znaju, to je bio princip europske civilizacije, upregnut, jasno, u logiku kolonijalnih dividendi. Kada je u 19. st. sa Schopenhauerom, rođen interes za Istok, onda je to još bila samo neka vrsta mode i zabave za usidjelice i mistike. Tek u naše doba oživljuju ozbiljnije komparacije svjetova, usvajaju se unakrsno ideje i postaje jasnim koliki smo posao bespotrebno dublirali.

Kako to Ayur-veda uči, ljudsko je tijelo, kao uostalom i svemir, složeno od pet elemenata: vode, vatre, zemlje, zraka i - one kvintesence koje nema u grčkom sustavu etera. Kombiniranjem tih elemenata nastaju tri tjelesna soka koji se nazivaju doše: dah (vata, povezana s kretanjem), žuč (pitta, zadužena za metabolizam) i sluz (kapha, nosilac strukture), a koje se opet dijele u podsastojke s precizno definiranim ulogama u tijelu. (Negdje se insistira na došama kao mjestu spajanja duha i tijela.⁸) I baš kao što kod Hipokrata onaj u koga prevlada flegma postaje mirnim, ravnodušnim, mlitavim, hladnokrvnim, tromim i dosadnim, sangvinik pak živahnim, okretnim, snažnim, vatrenim zanesenjakom koji lako plane, kolerik žučljivim, energičnim, nervoznim, razdražljivim, svadljivim, prgavim tipom a melankolik tihim, tužnim, turobnim, sjetnim, snuđenim i potištenim sanjarem tako, ovisno o tome koja od doša dominira, postoji i u ayur-vedskoj doktrini diferenciranje ličnosti. (Zanimljivo je spomenuti da neki suvremeni znanstvenici tvrde da *The classic temperaments (choleric, phlegmatic, melancholic, sanguine) are remarkably reminiscent of the basic emotive circuits of the brain (rage, fear, panic, expectancy/play)*.⁹ Vata-tip je okarakteriziran kao brižljiv stvor koji lako uči, ali lako i zaboravlja, razdražljiva je i nestabilna raspoloženja i životne energije, maštovit, pun entuzijazma, brz i pokretan, sklon problemima sa snom i probavom (najbliži je dakle Hipokratovom sangviniku). Pitta-tip se pak kloni sunca i vrućine, inteligentan je i razdražljiv, uvijek žedan i gladan, odlučan, dobar govornik i poduzetnik, obično svijetle kose i kože (mogao bi biti kolerikom). Konačno, kapha-tip je velike fizičke snage i izdržljivosti, spor, smiren, opušten, dobar spavač sklon debljini, tolerantan, blag, samozadovoljan (bez svake sumnje: flegmatik).⁸ Doktrina priznaje i postojanje dvodošnih tipova) dakle vata-pitte, pitta-vate, kapha-pitte itd) i idealnog, ali rijetkog tro-

došnog tipa. Svi ovi tipovi su genetski uvjetovani i ne mijenjaju se tijekom života.¹⁰

I doše imaju svoja sjedišta (kapha u prsima, pitta u tankom crijevu, vata u debelom crijevu) i temeljne karakteristike (vata je suha i hladna kao crna žuč, pitta topla i vlažna kao krv, kapha hladna, ljepljiva, teška, spora, meka kao sluz). I doše su kombinacije elemenata: vata etera i zraka, pitta vatre i vode, kapha vode i zemlje (kod Grka flegma odgovara vodi, crna žuč zemlji, krv zraku, a žuta žuč vatri). I po koncepcijama Istoka, bolest je rezultat disbalansa doša, i može se liječiti prije svega dijetom, ali i glazbom, bojama, meditacijom, kirurgijom.

Očigledno, sličnosti antičke Grčke i paleoindividiske karakterologije su fascinantne. Razlike svakako postoje - Indijci su skloniji apstrakciji pa dodaju eter kao suptilnu materiju među elemente i ne inzistiraju na materijalnosti sokova ostavljajući ih na granici materije i energije, za njih je tri savršen broj (Trimurti kao sustav stabilnosti svemira) pa imaju samo tri tipa ličnosti itd. - ali te su razlike primarno formalne i više običajne nego logičke prirode. Jasnim ostaje da su u dva svijeta ljudi vrlo rano postavljali ista pitanja i konstruirali slične odgovore.

Naravno, i prije i poslije Hipokrata pojavljivale su se u Europi ideje o diskriminaciji ljudi na temelju njihovih tjelesnih i duševnih osobina. Nema tome tako dugo, a studente patologije još uvijek su gnjavili mutnim morfološkim konstitucijama: *asteničnom* (visoki tipovi dugih udova, skloni tuberkulozi), *gracilnom* (sitni i nježni s velikim timusom), *fibroznom* (skloni stvaranju veziva), *pikničkom* (nizak i zdepast, naginje smetnjama cirkulacije), *adipoznom* (debeli slabog srca) i *limfatičnom* (obilno limfatično tkivo). Govorilo se i o *leptosomnim* (astenici i gracilni) i *eurisomnim* (piknicari), Sigaud je učio o *respiratornom*, *mišićnom* i *digestivnom* tipu (ovo je najbliže došama: dah-sluz-žuč, kretanje-struktura-metabolizam, vata-kapha-pitta), Viola je razlikovao *megalo-* i *mikrosplanhnikuse* itd, itd, itd.¹¹

Paralela Hipokratova učenja o tjelesnim sokovima s ayur-vedskim poimanjima asobnih karakteristika nije i jedina paralela koja se može povući iz tog interkontinentalnog materijala. Jer ako je Hipokrat znao da je *Sve božansko i sve ljudsko*,² onda to nije ništa drugo do ideja *atma=brahman*, koju u zapadnoj Europi susrećemo kao panteizam i zarad koje će Giordano Bruno gorjeti na lomači a Spinoza biti ekskomuniciran i kamenovan. Ako Hipokrat vjeruje da je *"Roditi se i umrijeti isto, miješati se i izdvajati je isto, rasti i opadati je isto"*, a to je moguće jedino ako egzistenciju shvaća kao krug, onda kucamo na vrata reinkarnativnog ciklusa, *samsare*. Nije nemoguće to ispreplitanje ideja sredozemnih i dalekoistočnih: nije li se pojavila zamisao da su

famozni Šuš-Ruta i Sokrat zapravo ista osoba, nije li Holger Kersten pratio trag Isusa do groba u Kašmiru, nismo li svi mi ipak samo raznolika, neurotičnim djetinjstvom razdvojena, raširena ali u korijenu ista civilizacija?

LITERATURA

1. Bazala V. Hipokrat Košanin i njegovo doba. Forum 1971; 4-5: 703-722.
2. *Hipoirrat*. Aforizmi. Beograd: Medicinska knjiga, 1978: 41-105.
3. *Marketos S*. Medicine is an aspect of civilisation: Lessons from the Hippocratic medicine. *Microsurgery* 1993; 14: 4-5.
4. *Jetter D*. Geschichte der Medizin. Stuttgart: Georg Thieme, 1992: 64-75.
5. *Hipoirrat*. De l'art medical. Paris: Librairie General Franc,aise, 1994: 48-150.
6. *Eckart V*. Geschichte der Medizin. Berlin: Springer-Verlag, 1990: 47.
7. *Ackerknecht EH, Murken AH*. Geschichte der Medizin. Stuttgart: Ferdinand Enke, 1992: 39.
8. *Chopra D*. Savršeno zdravlje. Varaždin: Jugoslavenski zavod za transcendentalnu meditaciju, 1991: 33-47.
9. *Panksepp J*. The psychobiology of emotions: The animal side of human feelings. U: Gainotti G. Caltagirone C, ur. Emotions and the Dual Brain. Berlin: Springer, 1989: 45-52.
10. *Lad Z*. Ayurveda. Zagreb: Ljiljana Ćirković i Darko Betlach, 1990: 14.
11. *Saltytow S*. Opća patološka morfologija, sv. I. Zagreb: Nakladni zavod Hrvatske, 1948: 3-12.

AMIR MUZUR **HIPPOCRATIC CHARACTEROLOGY -
A BRIDGE BETWEEN EAST AND WEST**

ESSAY

Key words:

Hippocrates, Ayur-Vedic
medicine, history of medicine,
ancient.

Received: 1997-02-11

SUMMARY Hippocrates is not a person but an appearance. In spite of many misconceptions of his, he has been regarded as the founder of a wide range of medical disciplines, but before all as the one who diverted ancient sorcery and doubtful empiricism towards medical treatment as the science submitted to criticism and stable laws. This essay deals with Hippocrates' teaching on body fluids, their dynamics and transformations, and on the types of characters based on this doctrine (phlegmatic, sanguine, choleric, melancholic). These ideas could be considered as the parallels of the traditional Indian Ayur-Vedic interpretations and of their distinguishing the three different types of personality (kappa, vata, pitta). These observations prove that, in spite of their mutual ignorance, the East and the West have been on the same road once again.